

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ

У статті розглядається процес застосування інтерактивних технологій у навчанні майбутніх спеціалістів, який повинен враховувати контекст їх професійної діяльності, що обумовлює як змістову, так і процесуальну складову процесу навчання та сприяє "стратегічному" орієнтуванню протягом всього періоду професійної підготовки.

Встановлено, що інтерактивні технології з їх можливостями швидкої зміни виконуваних дій, місця дії, рівня складності завдань, дають можливість викладачу утримувати інтерес студентів до обраної теми і, як наслідок, забезпечити краще засвоєння навчального матеріалу. Викладач, стимулюючи активну участь студентів в навчальному процесі, для підвищення мотивації використовує близькі цілі.

Ключові слова: *інтерактивні технології, особистісна діяльність, професійна підготовка, інтелектуальна й соціальна активність, інтерактивні методи навчання, самостійність.*

Актуальність проблеми дослідження. Постійні економічні та соціальні зміни в країні потребують підготовки фахівця, здатного до гнучкої адаптації в динамічно змінюваному світі, нешаблонного, нестандартного, оригінального мислення у виконанні різноманітних завдань суспільного життя та професійної діяльності. Відповідно до Національної доктрини розвитку України у XXI столітті особистісна орієнтація освіти набуває особливої актуальності. Перед освітою стає задача формування нового покоління не лише як носія знань, а я творчої, мислячої особистості.

Сьогодні вищі навчальні заклади готові впроваджувати сучасні педагогічні технології, популярними серед яких є комп'ютерне та дистанційне навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу.

Реформування вищої школи й ті вимоги, що ставляться до випускників університетів, академій, інститутів, повинні докорінно змінити навчальні методики вищої школи. Нова парадигма освіти обумовила оновлення фахової освіти. Цей процес є особливо актуальним у зв'язку з кардинальними змінами в освіті, що відбуваються в країнах ближнього і дальнього зарубіжжя.

Педагоги, психологи, методисти фахових дисциплін відчувають потребу у впровадженні таких методик, які б допомогли реалізації особистісного підходу до студента. Саме такий підхід є одним із найважливіших принципів організації навчальної роботи.

Сьогодні вже неможливо викладати дисципліни традиційно, коли у центрі навчального процесу знаходиться викладач, а студенти мовчки сприймають матеріал, слухають пояснення на лекціях або звітують на семінарських і практичних заняттях, виконують контрольні завдання, складають заліки, іспити, одержують оцінки за ті знання і навички, які набули у процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями визначення, пояснення сутності інтерактивних технологій та використання їх у навчально-виховному процесі займалися такі дослідники як К.О. Баханов, О.В. Біда, Г.П. Волошина, І.А. Зимняя, Н.Г. Каліцька, М.В. Картель, П.І. Матвієнко, О.М. Пехота, Л.В. Пироженко, О.М. Пометун, Л.М. Ронко, І.В. Шевчук.

Мета статті – проаналізувати психолого-педагогічні аспекти використання інтерактивних технологій в процесі професійної підготовки.

Виклад матеріалу. Впровадження інтерактивних методик у викладання фахових дисциплін дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт. Студент стає співавтором лекції, семінарського заняття тощо. Підхід до студента, який знаходиться у центрі процесу навчання, ґрунтується на повазі до його думки, на спонуканні до активності, на заохоченні до творчості.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та практики організації процесу навчання свідчить про існування суперечностей між потребою суспільства в фахівцях, здатних до ефективної дії у нестандартних умовах професійної діяльності та недостатньою розробкою науково-педагогічних підходів до розв'язання цієї проблеми; між новим характером взаємодії між викладачем й студентом та реально існуючою традиційною практикою організації професійної освіти; між дидактичною можливістю застосування інтерактивних технологій навчання з метою розвитку професійних навичок майбутніх фахівців та рівнем розробки методик інтерактивного навчання ВНЗ України.

Н. Суворова, С. Заір-Бек [3] під інтерактивним навчанням розуміють діалогове навчання, у ході якого студенти навчаються критично мислити, робити виважені рішення, приймати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на заняттях організовується індивідуальна, парна, групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, ведеться робота з документами і різними джерелами інформації, використовуються творчі завдання. В процесі такого навчання студенти відчувають свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить більш продуктивним увесь процес навчання.

На думку авторів І.М. Авдєєвої, О.І. Пометун інтерактивне навчання характеризується максимальним притягненням студентів до процесу навчання, який відбувається за умов постійної, активної взаємодії; сумісною діяльністю за умов повноправного спілкування в процесі цієї діяльності; відчуттям успіху кожним учасником педагогічної взаємодії; рефлексії процесу навчання; поглибленою роботою з досвідом учасників педагогічної взаємодії. О.І. Пометун вважає, що організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання питань на підставі аналізу обставин та ситуацій [5].

Інтерактивні технології навчання за О.І. Пометун, Л.В. Пироженко поділили на чотири групи: парне навчання (робота студента з викладачем чи однолітком один на один), фронтальне навчання, навчання у грі, навчання у дискусії.

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма (модель) організації навчання студентів у малих групах об'єднаних спільною навчальною метою. Кооперативне навчання відкриває для студентів можливості співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню особистостями вищих результатів засвоєння знань і формування вмій.

Засобом інтерактивного навчання може виступати також системи оповіщення. В наш час дуже легко знайти найкращі системи оповіщення, встановити їх у навчальних закладах і програти цікаві факти та оголошення для студентів.

До групового (кооперативного) навчання можна віднести: роботу в парах, ротаційні трійки, "Два-чотири-всі разом", "Карусель", роботу в малих групах.

До фронтальних технологій інтерактивного навчання відносять такі, що передбачають одночасну спільну роботу всього колективу. Це і обговорення проблеми у загальному колі (застосовують з іншими технологіями), і "Мікрофон" (надається можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, висловити свою думку чи позицію), і незакінчені речення (поєднуються з вправою "Мікрофон"), "Мозковий штурм" (відома інтерактивна технологія колективного обговорення, широко застосовується для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми), "Навчаючи – вчуся", "Case-метод".

Навчання у дискусії є важливим засобом пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання, оскільки дискусія – широке публічне обговорення спірного питання. Такі технології – досить цікаві для сучасної школи. До них належать "Метод ПРЕС", "Обери позицію", "Зміни позицію", "Безперервна шкала думок", "Дискусія", "Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу", "Дебати".

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їхня перевага у тому, що засвоюються всі рівні пізнання – знання, розуміння застосування, оцінка. В групах збільшується кількість студентів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Значно підвищується особистісна роль викладача – він виступає як лідер, організатор.

Використання інтерактивних методів під час лекції є ефективними засобами активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, що спрямовані на розвиток у майбутніх фахівців самостійного мислення, формування творчих умінь нестандартного розв'язання певних професійних проблем з метою вдосконалення навичок професійного спілкування. У процесі підготовки майбутніх соціальних працівників на лекціях ми використовуємо такі методичні засоби інтерактивних технологій, які дають змогу проводити наступні види лекційних занять.

М.В. Кларін пише, що необхідно усіма засобами стимулювати пізнавальну активність студентів використовуючи для цього різні види діалогу, опору на уявлення, аналогії та метафору, роботу з концептуальними моделями [2].

В.Н. Петрова висувають наступні вимоги до організації педагогічного співробітництва:

1) завдання викладача полягає не тільки в тому, щоб розвинути інтелект студента, але й у контролі над його психічним розвитком з метою корекції виявлених відхилень;

2) при вивченні психічних особливостей необхідно порівнювати школярів не з іншими студентами, а з ними самими і з попередніми результатами;

3) до кожної дитини треба підходити з оптимістичною гіпотезою. Це означає, що невірно аналізувати сьогоднішній наявний рівень, необхідно будувати прогноз на основі "зони найближчого розвитку";

4) оцінювальні судження викладача про студента повинні формулюватися у щадній формі з опорою на позитивний бік і можливості студентів [3].

Використання методичних засобів інтерактивних технологій на семінарах дає змогу проводити їх у формі дискусії, групового дослідження, взаємонавчання. Семінарське заняття багато в чому подібне до бесіди. Однак проблеми теоретичного і практичного характеру обговорюються більш ґрунтовно і всебічно. Це колективний пошук певної навчальної проблеми і шляхів її ефективного розв'язання. Учасники заняття аналізують проблему, виявляють причинно-наслідкові зв'язки, висувають шляхи її оптимального розв'язання, відповідають на запитання і дискутують. Отже семінар є творчим поєднанням бесіди і дискусії на більш високому методичному, науковому і теоретичному рівні, що передбачає відповідну підготовленість студентів.

Поява і розвиток інтерактивних методів зумовлена тим, що виникають нові завдання перед учасниками процесу навчання, які полягають в тому, щоб не тільки дати студентам знання, але забезпечити формування і розвиток пізнавальних інтересів і здібностей, творчого мислення, умінь та навичок самостійної розумової праці. Теоретичною основою запровадження інтерактивних методів навчання мають бути системний, особистісно-зорієнтований та діяльнісний підходи до побудови дидактичних процесів; теорія оптимізації педагогічного процесу, а також інваріантність процесу навчання.

І.С. Пшєня вважає, що ефективність інтерактивних технологій навчання у професійній підготовці фахівців виявляється у розвитку професійної компетентності студентів та залежить від змісту: професійної спрямованості мовленнєвого матеріалу, спеціальної лексики, текстів, у тому числі аудіо та відео-текстів,

пов'язаних з професією та специфікою навчання студентів у ВНЗ. Дослідником класифіковані інтерактивні технології, які спрямовані на розвиток професійної компетентності студента. У дослідженні визначено технології з вузьким спектром можливостей (розвиток інтелектуальної сфери), технології з середнім спектром можливостей (розвиток інтелектуальної та емоційної сфери) і технології з широким спектром можливостей (розвиток інтелектуальної, емоційної та мотиваційної сфери) [7].

Застосування інтерактивних технологій у навчанні майбутніх спеціалістів повинне враховувати контекст їх професійної діяльності, який обумовлює як змістову, так і процесуальну складову процесу навчання та сприяє "стратегічному" орієнтуванню протягом всього періоду професійної підготовки.

Розв'язання проблеми ефективного застосування інтерактивних технологій у процесі навчання майбутніх фахівців можливе, якщо організувати їх навчально-пізнавальну діяльність з урахуванням контексту професійної діяльності з метою формування у них відповідних умінь та навичок з кожної із сторін цієї діяльності (соціальної, реконструктивної, організаційної, посвідчувальної, комунікативної, пошукової) та враховуючи їх певний професійний, пізнавальний досвід, емоційно-ціннісне ставлення до дійсності. Контекст професійної діяльності має забезпечити постійне "стратегічне" орієнтування майбутніх фахівців як при вивченні окремої дисципліни, так і протягом всієї професійної підготовки. Таким чином, особистісний досвід, своєрідна організація та професійна спрямованість процесу навчання стають важливими аспектами ефективного застосування інтерактивних технологій у професійній підготовці.

Застосування нових комп'ютерних технологій при вивченні спеціальних предметів професійно технічної освіти сприяє формуванню загальнонавчальних і спеціальних умінь і навичок. Одна з найважливіших переваг комп'ютера як засобу навчання – можливість у наочній формі представляти різного роду закономірності, числові співвідношення тощо.

Оскільки наочно-образні компоненти мислення відіграють виключно важливу роль для студентів ВНЗ, то використання комп'ютера в навчанні, в тому числі й під час пояснення багатьох теоретичних понять, виявляється надзвичайно ефективним, тому що це дозволяє представити досліджувані, в наочній виразній формі, з залученням кольорового забарвлення, анімації, динамічних ілюстрацій. Комплексний вплив на чуттєве сприйняття мультимедійних засобів у комп'ютерних програмах де здійснюється завдяки поєднанню наочно-образній, графічній та алфавітно-цифрової інформації на екрані комп'ютера зі звуком.

Ефективне застосування комп'ютерних програм передбачає включення зворотнього зв'язку вже на етапі сприйняття інформації, а безперервний індивідуальний контроль, дає можливість коректувати напрямок сприйняття, формувати правильний образ. Широта застосування різних форм представлення матеріалу полегшує його доступність для студента, а також сприяє кращому усвідомленню. Використання комп'ютерів у процесі навчання, дозволяє викладачу домогтися стійкої уваги до досліджуваного. Характерні для комп'ютера елементи інтерес, все незвичайне, несподіване викликають у студентів багате своїми наслідками почуття подиву, живий інтерес до процесу пізнання, дозволяють підтримувати постійну їхню увагу, допомагають засвоїти будь-який матеріал.

Інтерактивні технології з їх можливостями швидкої зміни виконуваних дій, місця дії, рівня складності завдань, дають можливість викладачу утримувати інтерес студентів до обраної теми і, як наслідок, забезпечити краще засвоєння навчального матеріалу. Викладач, стимулюючи активну участь студентів в навчальному процесі, для підвищення мотивації використовує близькі цілі. Сучасні комп'ютерні системи навчання ставлять перед ним реальну, зрозумілу, цілком досяжну мету [6].

Використання інтерактивних технологій у навчанні створює творчу позитивно-емоційну атмосферу на занятті, студенти з нетерпінням чекають "комп'ютерних" занять, їх мотивація до навчання є дуже високою. Комп'ютер не тільки миттєво реагує на дії студента, а й одночасно змінює ситуацію на екрані відповідно до їх дій. Це дозволяє їм працювати з комп'ютером в умовах активної взаємодії і усвідомлювати, до яких наслідків призводять виконані ним дії.

Завдяки тому, що комп'ютер миттєво і абсолютно точно виконує надані йому вказівки і демонструє їх результат на екрані, студент отримує можливість відразу побачити наслідки своїх дій і наочно переконатися в тому, чи правильні вони. Важливою особливістю програмних засобів є те, що студентові надається можливість змінювати рівень виконуваних завдань, тому успішно впоравшись з легким завданням, він може спробувати свої сили на більш складному рівні, і це сприяє його самоствердженню, дозволяє добитися великих успіхів. Оволодіння знаннями в професійній школі – це той фундамент, на якому буде будуватися все подальше їхнє навчання [5].

Студенти з високим рівнем розумової діяльності можуть за допомогою комп'ютера знайомитися з новим матеріалом, отримуючи нові відомості або поглиблювати свої знання, виконуючи вправи підвищеної складності. Студенти із заниженим рівнем розумової діяльності можуть працювати з комп'ютером в індивідуальному темпі, не сповільнюючи просування групи по програмі.

Використання комп'ютерних технологій у процесі навчання є одним з ефективних способів індивідуалізації навчання, розвитку інтелектуальних умінь і навичок студента, створення позитивного емоційного фону навчання, а також підвищення мотивації. Впровадження інформаційних технологій в практику навчання накладає певний відбиток на розвиток студента, для якого комп'ютер стає рівноправним партнером, здатним точно реагувати на його дії і запити. Робота з комп'ютером розвиває у групі студентів вміння планувати свою діяльність, приймати відповідальні рішення, аналізувати, організовувати і передавати різні види інформації, самостійно вибирати цілі і будувати плани, розробляти проекти та втілювати їх на практиці [1].

Завдання інтерактивного навчання полягає у розвитку задатків і здібностей людини, формуванні гармонійно розвиненої особистості, формуванні його моральних і культурних якостей, відповідної

поведінки в суспільстві. Навчання, яке за провідну мету ставить забезпечення (організацію) розвитку вищих психічних функцій особистості в цілому шляхом оволодіння зовнішніми засобами культурного розвитку, є розвиваючим і набуває при цьому цілеспрямований характер. Результатом такого навчання стає досягнутий студентом рівень розвитку його особистості, індивідуальності.

Багато навчальних програм не передбачають багаторівневості навчання, тобто студент не може отримати додаткову інформацію або уточнення з кожного питання, що виникає в нього під час навчання. Викладач повинен бути готовим прийти на допомогу і ліквідувати проблеми, які виникли, а студент, у свою чергу, повинен знати, що він зможе цією допомогою скористатися [4].

Висновок. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес ґрунтується на постійній активній взаємодії всіх студентів. Використання інтерактивних методів навчання у ВНЗ посилює увагу студентів, сприяє активному переходу отриманої інформації у вторинну пам'ять і підвищує рівень синхронізації потенціалів різних структур головного мозку. Інтерактивні форми та методи в реалізації особистісно-орієнтованого підходу дозволяють значно збільшити час мовної практики на заняттях для кожного студента, досягти належного засвоєння матеріалу усіма учасниками групи, розв'язати різні задачі. Інтерактивний метод спонукає викладача до постійної творчості, самовдосконаленню, професійного та особистого росту і розвитку. В процесі застосування з тої чи іншої інтерактивної технології, викладач стає організатором самостійної, навчально-пізнавальної, комунікативної, творчої діяльності студентів; у нього з'являються можливості для вдосконалення процесу навчання, розвитку комунікативної компетенції студентів та цілісного розвитку їх особистості.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому дослідженні методики впровадження інтерактивних технологій навчання у професійну підготовку студентів ВНЗ.

Використані джерела

1. Гузев В.В. Интерактивные приёмы // Гузев В.В. Педагогическая техника в контексте образовательной технологии. – М., 2001. – С. 21-52.
2. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: Обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта). – Рига: НПЦ "Эксперимент", 1998. – 180 с.
3. Петрова В.Н. Педагогическое сотрудничество или когда нравится учиться и учить. – М.: Сентябрь, 1999. – 125 с.
4. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8-10.
5. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
6. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 136 с.
7. Пшеня И.С. Интерактивные технологии обучения как средство развития профессиональной компетентности курсанта военизированного вуза. – Дис. кан. пед. наук. – Иркутск, 2005. – 192 с.

Torubara O.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES USAGE IN A HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article concerns interactive technologies usage process in future specialists training which should take into account the context of their professional activity as it determines content as well as procedural component of training and provides "strategical" orientation during all period of professional education.

It has been stated that interactive technologies with the possibilities of rapid change of activity, place, the problem level give a teacher opportunity to hold students' interest to the chosen topic and consequently provide a better acquisition of learning material. The teacher uses the nearest objectives for motivation rising while stimulating the students' active participation in learning process.

Key words: *interactive technology, personal activities, training, intellectual and social activity, interactive methods of learning independence.*

Стаття надійшла до редакції 10.09.2014 р.